

Βιβλιοπαρουσίαση

Αντιγόνη Λυμπεράκη, Γυναίκες στην Οικονομία, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2017

Γιώργος Δικαίος

Βοηθός Ερευνητής, Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής, ΕΚΠΑ & Επιστημονικός Συνεργάτης, Μονάδα Έρευνας για την Ευρωπαϊκή και Διεθνή Πολιτική, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Βιβλιοπαρουσιάσεις ΕΕΕΠ 1/2018

Copyright © 2018

Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής

Αιόλου 42-44, 105 60 Αθήνα

Τηλ: 210 368 8945, 210 368 8963

e-mail: info-eeep@pspa.uoa.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Το βιβλίο της Αντιγόνης Λυμπεράκη, *Γυναίκες στην Οικονομία*, το οποίο κυκλοφόρησε μέσα στο 2017 από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος, στην καινούργια τους σειρά *Μικρές Εισαγωγές*, παρουσιάστηκε σε γνωστό βιβλιοπωλείο της Αθήνας τον περασμένο Νοέμβριο. Η σειρά *Μικρές Εισαγωγές* αποσκοπεί στην «έγκυρη και άμεση πληροφόρηση για θέματα άμεσου ενδιαφέροντος» και το βιβλίο ασχολείται με ένα ζήτημα, ομολογουμένως πολύ ενδιαφέρον, το οποίο πολλές φορές αντιμετωπίζεται ως ταμπού ή με τη γνωστή αδιαφορία από την ελληνική κοινωνία.

Το βιβλίο, λοιπόν, χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια, επιπλέον της εισαγωγής και του επιμέτρου. Ο βασικός του σκοπός είναι να παρουσιάσει τη θέση των γυναικών στον εργασιακό χώρο, τόσο όσον αφορά το πλήθος τους, όσο και τις απολαβές και τις συντάξεις τους. Καταπιάνεται με τις γυναίκες στον δυτικό κόσμο και όχι παγκοσμίως και η κύρια σύγκριση την οποία πραγματεύεται είναι αυτή μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ) και Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Βέβαια, καθώς βρισκόμαστε στην Ελλάδα, το ένα κεφάλαιο αφιερώνεται στην κατάσταση που επικρατεί στη χώρα μας.

Η εισαγωγή του βιβλίου ξεκινάει με – αναγκαίους – ορισμούς. Τι είναι εργασία, τι είναι γυναικεία εργασία και αν έχει σημασία να ορίζεται ξεχωριστά, και πού βρισκόμαστε σήμερα. Για τις ανάγκες του βιβλίου, εργασία και απασχόληση χρησιμοποιούνται με την ίδια έννοια, η οποία περιλαμβάνει και την αμοιβή. Επίσης, το βιβλίο πλαισιώνεται από πίνακες και διαγράμματα που περιέχουν συγκεκριμένες πληροφορίες και στοιχεία (συνήθως ποσοτικά ή ιστορικά), ώστε να γίνονται πιο κατανοητά τα παραδείγματα που αναφέρονται. Πριν περάσουμε σε μια πιο αναλυτική περιγραφή πρέπει να σημειωθεί το εξής δεδομένο: το χάσμα του φύλου παραμένει ισχυρό στη συνολική εικόνα, με τους άντρες να κατέχουν τα πρωτεία, τόσο σε θέσεις εργασίας όσο και στο ύψος των αμοιβών.

Στο κυρίως μέρος του βιβλίου [δεύτερο κεφάλαιο: «Η μεγάλη εικόνα»] παρουσιάζονται στοιχεία για την απασχόληση των γυναικών σε ΗΠΑ και ΕΕ από το 1950 έως και το 2010, σε αντιπαραβολή πάντα με στοιχεία για τον αντρικό

πληθυσμό. Βάσει αυτών, η συγγραφέας καταγράφει ότι στις ΗΠΑ η είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι αποτέλεσμα της λειτουργίας της αγοράς και των τεχνολογικών εξελίξεων ενώ στην ΕΕ είναι συνειδητός στόχος πολιτικής. Επισημαίνει, μάλιστα, ότι θα φαινόταν πιο λογικό στην ΕΕ η αναλογία εργαζομένων γυναικών να είναι υψηλότερη ή στα ίδια επίπεδα με αυτά των ΗΠΑ, κάτι το οποίο δεν ισχύει. Τα στοιχεία δείχνουν καθαρά ότι στις ΗΠΑ τα πράγματα για τις γυναίκες, όσον αφορά θέσεις εργασίας, είναι καλύτερα, και ότι στην ΕΕ οι γυναίκες παραμένουν η «σημαντικότερη αναξιοποίητη ενδογενής δεξαμενή εργασίας».

Όσον αφορά, τώρα, το χάσμα των αμοιβών μεταξύ αντρών και γυναικών, αυτό παραμένει εντυπωσιακά μεγάλο, αλλά εδώ οι ευρωπαίες είναι σε καλύτερη μοίρα: η διαφορά στις αμοιβές μεταξύ αντρών-γυναικών, από το 1994 μέχρι και το 2014, παραμένει σταθερή το 17%. Η άμβλυνση, βέβαια, του χάσματος στις ΗΠΑ, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, είναι σημαντικότερη: το 1970 άγγιζε το 38%, ενώ σήμερα φτάνει στο 19%. Σημειώνεται, όμως, ότι ο υπολογισμός του χάσματος αυτού είναι πιθανό να επηρεάζεται και από άλλους παράγοντες, όπως το ότι οι γυναίκες εργάζονται λιγότερες ώρες (και πολλές φορές υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης που δεν περιλαμβάνεται πάντοτε στις μετρήσεις) ή ακόμη και το ότι διαλέγουν επαγγέλματα που παραδοσιακά προσφέρουν χαμηλότερους μισθούς.

Ας μην αναλωνόμαστε όμως άλλο με τόσο αναλυτικές λεπτομέρειες· η γλαφυρή γραφή της Λυμπεράκη μπορεί να δια φωτίσει κάθε ενδιαφερόμενο. Θα σταθώ μόνο σε μερικά βασικά σημεία του βιβλίου.

Η (παγκόσμια) κρίση φαίνεται να έδρασε υπέρ των γυναικών, κατά μία έννοια τουλάχιστον, καθώς η σύγκριση γίνεται με τις μεγαλύτερες απώλειες που είχαν οι άντρες όσον αφορά θέσεις εργασίας. «Το χάσμα φύλου μειώθηκε στην απασχόληση, στην ανεργία και στις αποδοχές». Υπάρχει όμως μία (κλασική πλέον) εξαίρεση και σ' αυτό. Στις νότιες χώρες της ΕΕ, στις οποίες βεβαίως περιλαμβάνεται και η Ελλάδα, η ανεργία των γυναικών και το χάσμα των αμοιβών αυξήθηκαν.

Η εργασιακή και μισθολογική ισότητα στην Ελλάδα περιγράφεται ως «απαστράπτουσα βιτρίνα πολιτικής [με] φτωχό περιεχόμενο ευκαιριών ζωής». Ο λόγος είναι ότι ενώ έχουν γίνει σημαντικά βήματα για την ισότητα των φύλων (νομοθετικές πρωτοβουλίες, πολιτικές, κ.τ.λ.) ήδη από τη δεκαετία του '70, παρατηρούνται παραλείψεις, ανεπαρκής σχεδιασμός και πολλά προβλήματα.

Ορισμένα από τα προβλήματα αυτά είναι η απουσία ευέλικτων μορφών εργασίας και μερικής απασχόλησης, το σημαντικό χάσμα αμοιβών, το ανδροκρατικό μοντέλο συντάξεων, η πεποίθηση ότι οι γυναίκες πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στην οικογένεια, κ.ά.

Σε μεγάλο μέρος του βιβλίου, επίσης, γίνεται λόγος για το θέμα της ισότητας. Δίνεται η αίσθηση στον αναγνώστη ότι η συγγραφέας δεν καλύπτεται από τον κοινό ορισμό της έννοιας «ισότητα» και ότι θεωρεί πως η συζήτηση γύρω από την ισότητα περιχαρακώνεται από τους περιορισμούς του ορισμού της. Στο πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Συμπεριφέρονται οι γυναίκες διαφορετικά από τους άνδρες;» αναρωτιέται αν η βιολογία των φύλων παίζει ουσιαστικό ρόλο (γεγονός που δεν επιβεβαιώνεται από έρευνες που έχουν γίνει) και καταλήγει ότι μάλλον είναι οι κοινωνικοί παράγοντες και οι κοινωνικές συμβάσεις που έχουν ως αποτέλεσμα οι γυναίκες να εργάζονται λιγότερο, να έχουν μικρότερες αποδοχές και να υπάρχουν λιγότερες γυναίκες επιχειρηματίες. Επιπροσθέτως, αναδεικνύει το γεγονός ότι η επικρατούσα άποψη που θέλει τις γυναίκες να αναλαμβάνουν τα βάρη του νοικοκυριού και της φροντίδας των μελών της οικογενείας, έχει ως αποτέλεσμα το επιπλέον άνοιγμα της ψαλίδας στην απασχόληση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο «Το αύριο της ισότητας», η Λυμπεράκη παραθέτει δύο σενάρια για τη μελλοντική κατάσταση της ισότητας των φύλων στον εργασιακό χώρο. Το ένα που εικάζει ότι ήδη διανύουμε την περίοδο μιας τέτοιας ισότητας, και το άλλο που πιθανολογεί ότι θα δημιουργηθεί μια «νέα κανονικότητα» μετά το 2030. Ωστόσο, σημειώνει τα προβλήματα που έχουν ανακύψει λόγω της κρίσης και των δημοσιονομικών αλλαγών και τονίζει τον κίνδυνο που ελλοχεύει από την συντηρητικοποίηση της κοινωνίας (ιδίως στις ΗΠΑ).

Το βιβλίο ανοίγει και κλείνει με την περιγραφή ενός φωτογραφικού άλμπουμ τριών γυναικών (εξαδέλφες που ακούν στο όνομα Αριάδνη), σε παρόμοια ηλικία, που μεγάλωσαν και έζησαν σε διαφορετικά μέρη του (δυτικού) κόσμου. Περιγράφει τα θετικά και τα αρνητικά της ζωής τους και τα πιθανά σενάρια για το μέλλον τους. Το βιβλίο τελειώνει με τη φράση «Ο Μίτος της Αριάδνης», αφήνοντας στον αναγνώστη την αίσθηση ότι όποιο και αν είναι το μέλλον της ισότητας στην εργασία, αυτό θα είναι πολύ δύσκολο να κατακτηθεί, ακόμη και αν υπάρχει ο κατάλληλος *μίτος*. Οι

ιστορίες των τριών γυναικών είναι μάλλον αποθαρρυντικές και το τελευταίο μήνυμα του βιβλίου μάλλον απαισιόδοξο.

Η σειρά «Μικρές Εισαγωγές» των εκδόσεων Παπαδόπουλος, προσπαθεί να μας διαφωτίσει για φλέγοντα ζητήματα, που όλοι συζητάμε γι' αυτά, όλοι έχουμε άποψη γι' αυτά, αλλά στην πραγματικότητα δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα αυτά που υποστηρίζουμε. Το βιβλίο της Λυμπεράκη, καταφέρνει σε σύντομη έκταση (είναι μόλις 100 σελίδες), με μεστό και κατανοητό λόγο, να μας δώσει την ευρύτερη και εμπειριστατωμένη εικόνα για την ανισότητα των φύλων που επικρατεί στον εργασιακό χώρο.